

מורה לדורו

חמש שנים למות ב. כצנלסון

ב. צ. דינבורג

ארץ ישראל; מ. חבורה לגידול ירקות" ל. בנק הפועלים, "המשביר" ו. גיר"; מה. קונטרס — עד "דבר" ו. עם עובד; מתביעה ראשונה לברית בין הפועל העברי לבין "קרן הקיימת לישראל" עד לעבודה ברוכה ומכוננת בהנהלת הקרן הקיימת לישראל; מדרישות ראשונות להנחלת התרבות העברית לעם עד להשתתפות ב. ועד הפועל של האוניברסיטה מתוך שאיפה להכניס את המדע ומוסדותיו בעול המאבק האורגני של העם על תקומתו ובנין חייו החדשים וחברתו המתוקנת.

ב

ואולם אין אנו באים לספר לא את מעשיו ולא את רובי פעולותיו. רוצים אנו להתייחד עם דמותו. והתייחדות אפשרית רק עם היש, עם החי. רוצים אנו להתייחד לא עם מה שהיה, אלא עם מה שחי עיד מדמותו בלבנו עכשיו, בהווה הרוחנית של התנועה, של העובדים, של הישוב, של הציונות, של העם, ואמנם דמותו, דמות אחידה, קיימת — הרגשנו בה כל השנים האלה שעברו עלינו מיום מותו. הן שאלנו את עצמנו לא אחת בכל מיפנה ובכל מערכה: מה היה אומר עכשיו ברל? כיצד היה מגיב? האם היה מסכים לדרך זו, לצעדים אלה, לשיטה זו? — והרגשה זו, כמעט הייתי אומר, "תחושה" זו שאנו חשים בהעדרו, עד שאנו יואלים את עצמנו לתגובתו המשוערת, היא היא הקובעת את דמותו החיה בהכרתנו, את קו היסוד באישיותו: מורה. במלוא משמעותה הראשונה של מלה זו: מורה את הדרך למי שעומד, נבוכ, על פרשת דרכים, ואינו יודע לאן לכוון צעדיו... וזה סימנו המובהק של המורה: אתה בוחן דרכך לאור הוראותיו גם אחרי לכתו, והיו עיניך רואות את מוריך ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר: זה הדרך לכו בה, כי תאמינו וכי תשמאי לו" (ישעיה ל). — את קולו של המורה אתה שומע גם "מאחריך". — ואמנם, אהבתו הגדולה בכל ימי חייו היתה ההוראה, במובנה הנעלה: להדריך, להורות דרך, ליישר הדורים בלב; לרוות את כמיהתם של בני אדם, וביתוד של הצעירים, לבהירות ההשקפה, לבטחון פנימי וליושר הדרך, ולעצב את הדמות הרוחנית — זו היתה תשוקתו

בשלושים וחמש שנות חייו ועבודתו בארץ-ישראל קיפל ב. כצנלסון את חייו של הישוב כולו, על כל לבטיהם ונפתוליהם; לבטים ונפתולים שעלו ורבו עם ריבוי וגידולו של הישוב, עד שלעתים נדמה היה, שאין להם גבול ומידה. אף חדות התרחבותם ושמחת הסתעפותם וששון צמיחתם של חיים אלו, שהיה בה תמיד משום "מעשי בראשית", נתלו להם ברוחו תמיד היצאניות והרדה, היאבקות בלתי פוסקת על שר-שיות היותם והרדת-נפש עמוקה לשלמותם ולכ-נותם, וגם סולם-עלייתו הוא היה כרוך בקיפול זה שקיפל בחייו את היי "העם בציון".

באלול תרס"ט בא לארץ, בא כאחד צעיר מצעירי ישראל שאניית-חיהם נטרפה עליהם במבוכת הימים ההם, ימי כשלון בציונות, תבוסה במהפכה הרוסית ותמוטה בסוציאליזם היהודי. עלה כנאחו בקרש מקרשי אותה ספינה טרופה, כחותר בשארית כוחותיו להעלות "אחיוה" זו לנקודת-משען אחרונה בלבב ימים... וכש, הלך בדרך כל הארץ, כעבור שלושים וחמש שנים, הלך כאחד מקברניטיה הנאמנים והמוסמכים של אניית-ישראל, הנאבקת בגלי מים זידונים, בסער-רות וסופות, שכמהון לא ידעה בכל ימי טלטוליה ונדודיה המרובים, בסולם עלייתו גלומה כל פרשת תולדותיה של תנועת העבודה בארץ — מן הפועל העברי הנאבק על אפשרות של עבודה במושבה עברית ועד העם העובד העומד בראש ישראל: גיבושה הרוחני וליכודה החבר-רתי, עיצובה הארגוני ויצירתה המשקית, תנור-פתה הישובית והנהגתה הלאומית-המדינית, ובכל הדרך הארוכה הזאת עמד ב. כ. בשורה הראשונה ותפס מקום מיוחד בה, כי על כן רבי-פעלים היה, מתנה דרכים ותכניות, עומד בקשרי מלחמה ומכוון את מהלך הדברים, מארגן מפעלים ועומד על משמר ביצועם, בכל שטחי העבודה והבנין ובכל מערכות התנועה והישוב: בארגון ובהת-ישובות, במדיניות ובהגנה, בהסברה ובהדרכה, בחינוך ובתרבות, מהשכיחה בכנרת ומהסתדרות הפועלים החקלאיים ביהודה והגליל ועד להסתדרות הכללית של העובדים העבריים בא"י; מ. ועד האיחוד" עד ל. אחדות העבודה" ולמפלגת פועלי

(דפוסים שבהם נשתמרה המסורת הלימודית של קדמונינו), שפירושו: כך הורה, כך לימד, כי אלה הם „עיקרי הלכותיו והליכותיו” גם יחד. הוא תבע מן היחיד ומן הציבור „מתיחות של חרדה” ו„גאולה של הצלה”, הזהיר מפני „נוסחאות של רמיה” וחתר לראיה של אמת ול„ישות של ממש”; הוא ראה את יחידות הווייתנו בעולם והסיק ממנה את עצמאות דרכנו, שהיא דרך „מתפכה של בנין ואתדות של יצירה”, המכשולים המרובים והקשיים העצומים העומדים על דרכה של הגשמת הציונות היו ברורים לו וגלויים לפניו בבחירות מפליאה, אבל הוא גם ידע, כי במצבנו כל ספקנות היא ספקנות של פחד וכל בטחון הוא בטחון של אומץ לב; ומשום כך העלה על ראש דאגותיו גם את עליונו של היחיד גם את תקנתם של הרבים, מתוך הכרה כי שילובם האורגני של שניהם הוא תנאי הכרחי לכל הגשמה ציונית והתקדמות סוציאליסטית, שבהכרח הן כרוכות יחד.

ד

מתיחות של חרדה וגאולה של הצלה. אבן-הפנה לכל תפיסתו הציונית והסוציאליסטית של ב.ב. היא המתיחות של חרדה שבה חי לא רק כל שלושים וחמש שנות פעולתו בארץ, אלא עוד כחמש-עשר שנים לפני עלותו לארץ. כבר בימים ההם, ימי קישונו ואוגנדה, ימי השביתות הגדולות של מהפכת 1905, הפגג-היה ונצחונותיה, ימי הפרעות וההריגות ביהודים, הורגש ברור שאנו עומדים לפני „סופה גדולה”, „סופת אימים” של היאבקות מעמדות ומשטרם של מלחמות עמים והתנצחות של מדינות. בימים ההם נחשפה בכל מערומיה חולשתם של היהודים לכל שכבותיהם ומעמדותיהם, לכל מפלגותיהם וזרמיהם. ונתגלתה לעיני כל העולם בדידותם האיומה, על אף ה„קול — קול יעקב” שנישא במדינה ובעולם. כבר אז הציצה מכל פינה ב„תחום המושב” אפשרותה של כליה פיסית, השמדתם של המוני ישראל, שתהיה מאורגנת על ידי שלטונות המדינה ותבוצע תוך סערת ההיאבדות הפנימית והמלחמה החיצונית. „הצצה” זו לתהומות החרידה לבבות, הסעירה רוחות והדהייה מה נפשיות. ומי שהוחרד אז והוצג על פי התהום לא ידע עוד מנוחה כל ימי חייו. בכ. היה מן הנחרדים ביותר. חרדתו לא עזבתו עוד כל השנים. גם בימי מלחמת העולם הראשונה ובסופה כש„יום יום כותב העולם את תולדותינו בדמנו, ואנחנו — לא רק אולת יד, גם קולנו נחבא”

ושאיפתו כל הימים. כעבודה זו מצא תמיד את סיפוקו הגדול ביותר. מכאן שיחותיו המרובות עם נוער, עם חבורות ועם יחידים. מכאן כשרו הנפלא להיות קרוב לכל יודעיו. עינו הפקוחה ראתה ללב, וראתה נכוחות וישרות, גם ללב החבר, גם לסביבתו ולאורתו; במבט הידידות שלו ידע לחזור לפני ולפנים, להסיר מחיצות ולהשוף את הדברים ולתפסס כמו שהם. יש שהכאיב בראיה זו ובחישוף זה, אבל תמיד ידע גם לחבוש פצעי נפש. אין בכוחו של ידיעה בלבד, אף ידיעת הדרך הנכונה, להעלות את האדם למדרגת מורה-דרך. לשם כך צריך שהאדם שים יהיו נכונים ללכת בדרך שהוא, המורה, יורה, וצריך שהמורה ידע לנטוע בלב ההולכים את הרצון להליכה זו, ואת האמונה, שאמנם, הוא, המורה, רואה נכוחה, וכי גם הם רואים את הדברים כראותו אותם. ואין אמונה זו ניתנת אלא למי שלבו מלא המיית-אנוש לחברו, שרק הוא יש בידה להכניס את האחד לפני ולפנים של עולמו של האחר. רק מי שחונן בכינת-הלב ויודע בנאמנות לשאת בעול גפשו של חבר, רק מי שחונן בדקות השמיעה ויודע גם להוסיף עליה, רק מי שלומד על מנת ללמד ויודע ללמד על מנת לעשות, יכול לזכות להיות מורה הרבים. ומי שזכה להורות לרבים ונבוכים את הדרך הנכונה הוא מורה לדורו. ומי שרבים הלכו אחריו בדורו, ירבו תלמידיו גם בדורות הבאים.

ג

אין אני בא למצות את השקפותיו ודעותיו של ב.ב. את דרך מחשבתו וגישתו לחיים. אך דומני, שהדבר יהיה ברוחו, אם בימים נשגבים ואיומים אלה — שדורות ערגו להם ופחדו מפניהם — נתעכב על כמה מעיקרי דבריו, שהם בבחינת אבן-פנה באישיותו ובהשפעתו על בני דורו, עיקרי דברים שיש להם חשיבות מרובה גם לימינו אלה. ודאי, לא כולם מקוריים, ולא תמיד הוא הראשון שהגה אותם או ניסח אותם נוסח אחרון, בכללותם הם נחלת הרבים, רכוש של התנועה כולה. במידה רבה הם נתונים בעצם הווייתה. ואין זה מעניגי לעמוד על חלקו האישי והמקורי בכל מערכת הדעות הללו. המורה אינו דוקא זה שגילה את הדרך, אלא זה שהתמיד בהעמדת הרבים עליה, והצליח בהולכתם בה; זה שידע לזהות את עצמו, את כל אישיותו הרוחנית עם הדרך והשיטה ועל ידי כך היה הוא לסמלם החי, עד אשר לא הוא מורה אותם, אלא הם מעידים עליו: „הוא היה אומר”

שאינן להם עוד החופש והכוח הפנימי לראות בעיניהם דברים כמו שהם, והם, משועבדי הנוסחאות, משליכים לטובעים בים, החותרים בשארית כוחותיהם לחוף, „נוסתה של חבל“ להאחו בה.

רק בראיית־אמת, רק בהשתחררות משלטונה של המליצה החברתית ושל ה„נוסתה“, המתימרת לבטא את המציאות ולמעשה מאפילה עליה, נוכל לתפוס את ישותם הממשית של הדברים, לבחון את משקלם האמיתי ולכוון לפיהם את כל מעשינו. רק „ישות“ רוטטת, ממשית, אשר בעצם הווייתה, היא משמשת נושא לשאיפתנו, עליה יש לבנות ולפיה יש לכוון, ו„ישות“ זו קיימת בתוכנו, בעבודתנו ובחינו, אלא שלא תמיד יודעים אנו לתת לה את מקומה הראוי ולציידה אף באותה עזרה שבכוחנו לגייס, „ישות“ כזאת היתה בפועל העברי בימי העליה השנייה, בתנועה החלוצית בימי העליה השלישית ואחריה; ו„ישות“ עצומה מצויה בישוב וב„אי כניעתו“ למשטר „הספר הלבן“, ומצויה בפליטי ישראל החותרים במרחבי ימים לחוף מולדתם, „ישות של ממשות“ היתה בפועל העברי שבעליה השנייה משום שזיהה את חייו עם התנועה וגורלה, מפני ש„כבש עצמו לעבודה, לחוש המולדת, לדבקות בקרקע ולעמידה ביחידות על משמרתו בפני כל רוחות הטלטלה“, וכשהיה הפועל העברי ליסוד היסודות של „ישוב עובד“, ו„כת המגשי-מים לנפשם“ החלו להטביע את חותמם על מהלך הענינים הכללי בישוב ובציגונות היה הסימן המובהק ביותר לזכותם לכך, זו ידיעתם „לחפש מתחת לכל הקישוטים וההצלחות את התוך, את הממש“, ומשום כך ידעו הם דוקא להעריך נכונה את ענין ההגנה על תלחי אף לראות בה בעצם את כל שאלת ארץ־ישראל: „כי העיבה והנסיגה הן המופת החותך על רפיונו ואפסותנו“, ו„ההוכחה היחידה על זכותנו על ארצנו — היא בעמידה קשת־עורף ונואשת מבלי הבט אחורנית“, זוהי ישות של ממש! ו„ישות של ממש“ כזאת היא גלומה גם ב„אנרגיה החלוצית המביאה את עצמה לא“י ולבנינה ו!“, „ממשה“ של החלוציות היא בזה שהיא מעמידה במרכז את „חיי האדם ועבודתו“, שהחבר עצמו הוא המטרה, וש„על ידי יצירת החיים האישיים“, על ידי כיבוש האדם את עולמו ושלטונו בעולמו הוא, היא יוצרת את העתיד הלאומי, כאן לא המספר קובע, אלא המשקל, ורב משקלו של תוכן חיים, שהרי הוא

(תרע"ט) — עד פרוס מלחמת העולם השנייה (תרצ"ט) כשהוא ניסח ברור ובאכזריות את מצבנו: לא רק „הערכים יכריעו עלינו מלחמת השמד“; „אנחנו, כולנו, נמצאים במצב של אומה שנידונה להשמדה, כי עם ראשית המלחמה יהיה כאן החשבון הפשוט: היהודים בכל ארצות האויב יהיו נתונים להשמדה — ושריד לא ישאר מהם“, משום כך היתה הציגונות של ב. כ. תמיד ציגונות של גאולה, „גאולה שיש בה הצלה“, כי גאולה שאין בה הצלה אינה גאולה. והכמות קובעת את האיכות, ציגונות היתה תמיד ציגונות אשר אינה זונחת לרגע את מטרחה: „להעביר את המוני ישראל לארצם ולחדש עלינו יציאת מצרים“ (תרפ"ח). — „בשבילי אין הגשמת הציגונות אלא בעצמאות מדינית ממש ובקיבוץ גלויות ממש“ (תרפ"ט). „מלחמתנו בארץ־ישראל היא המלחמה היחידה נגד השמדתנו“, אין לנו ברירה: „אנו יכולים להישמד או להיגאל“, ומשום כך דוקא עכשיו „על הציגונות להרים את דגלה, שהוא בעצם דגלה של יציאת מצרים“.

ה

נוסחאות של רמיה וישות של ממש. אותה המתיחות של חרדה, שבה חי מיום שעמד על דעתו היא שהחריפה כל כך את כוח ראייתו בחיינו והיא גם שהחמירה את „אכזריות“ דיונו ועוז שיפוטו. בהרצאותיו ובדברי הסברתו, בויכוחיו ובדברי הפולמוס שלו, בעל פה ובכתב, לא פסק כל ימיו ממלחמתו ב„שיגרת הדיבור, שימושי האמרות, הערכות שבנוסח, יחסים שבמקובל“, לנגד עיניו היה עולם מלא של „מחזות שוא ומדוחים“, המאפילים על המציר אות, „אחיות עינים הרואה את אשר איננו ואינה רואה את היש“, נוח להם לבני אדם בהשקפות עולם ובהורות־חיים שלמות ומוכנות, המתאמרות להסביר להם את כל תופעות חייהם, לקשר אותן זו בזו, להציג לעיניהם הם את העולם כשהוא מסודר כראוי, כשהכל בו בנוי וערוך מראש, „כמו שנאמר“, ועלינו רק ללכת בדרך שסללו לפנינו ולא להרכות בשאלות ולא ל„הקשות“, ואם המציאות אינה „מתיישבת“ לפי תורה זו, הרי הם מתעלמים ממנה, שהרי לא יעונו לנגוע בשלמות הבנין של „משאות שוא ומדוחים“, להסיר את המשקפים שרק בעדם הם רגילים להסתכל בעולם, ולא היה דבר בזוי ושנוא עליו מאותה התפלפלות של הבל של אנשים משועבדים ל„עבודה זרה“,

ועל אחריותה". היא „נוצרה מתוך מחאה נגד חוסר-כוח יהודי — חוסר-כוח בעבודה, חוסר-כוח כוח בהברתיות היהודית, חוסר-כוח של העם היהודי". מראשית התהוותה היתה ציונות מדינית: ה„הזון של קוממויות ישראל היה מרכז הנפש של תנועת הפועלים". אולם „הישות הממשית" של התנועה כולה היה ב„רצון החיים המהפכני" של נאמניה, שהעלה את תפיסת-המהאה של הדור לתנועת הגשמה גדולה. „רצון חיים מהפכני" זה הוא יסודי-היסודות לכל תנועת הגשמה שאינה מטיפה לאחרים, אלא כובשת את עצמה, עוקרת את נאמניה ממסגרת-חיהם הקבועה, משנה את „ארחם ורבעם", ממלאה אותם חוסר-מנותח מתמיד, מכריחה אותם לבדוק לעתים קרובות את חזוניהם של „משענם הרוחני", מעמידה בסיון אחר נסיון את נאמנותם לעצמם, את חסינותם הנפשית ואת כושרם בהקמת מסגרת-חיים חדשה לעצמם, מתוך „מאמצים בלתי פוסקים לתקן, לחדש ולשנות". אמנם, המגשימים הם מיעוט, ואפילו מועטים, אבל לפי עצם טבעם הם מאותם המועטים שאינם גורסים „אחרי רבים להטות" אלא „ישובו הם אליך, ואתה לא תשוב אליהם", ואם אמרו שה„מיעוט האקטיבי" הוא המכריע בהיסטוריה, הרי נאמר הדבר בהם, באלה שיודעים „לשום את נפשם בכף", „לצקת את כל כוחות הנפש והפעולה לתוך מעשה ההגשמה", כי גורלה של תנועה תלוי לא רק בזה אם יש לה אידיאולוגיה צודקת, אם הפרוגנוזה שהיא קובעת לעתיד לבוא, נכונה היא או לא — „ראיית-הנולד כשהיא לעצמה אינה מולידה". גורלה ההיסטורי של כל תנועה נחתך לפי כושר ההגשמה שלה, לפי מידת המסירות, הנאמנות, לפי „שימת הנפש בכף" של נושאה, לפי מידת ההזדהות שהם מזהים את חייהם וגורלם האישי עם התנועה, ובזה היה ערכה הרב והמכריע של תנועת-העבודה בא"י. היא היתה, ביסודה ובמהותה, תנועה של התגשמות. „רכושה האנושי היה גדול ועצום" — „כל מה שיצרה תנועתנו לא יצרה אלא בכוחו של החבר, בכוח צרכיו הנפשיים, בכוח עצמאותו הרוחנית, בכוח הכרעתו". כי „תנועת העבודה בארץ נתברכה באינסטינקטים עמוקים, באמונה רבה בערך האדם ובאחריותו". ואף זו: „כל אחד מאתנו וכל מעשה של כל אחד מאתנו יש בו כדי להכריע את הכף, וכל שעה היא שעת הכרעה" — „בקשיות עורף, באינסיגנה, אשר תליחי הוא הסמל שלה". רק על ידי כך זכינו

עושה את הציונות לממשית ביותר, משום כך ה„כוח ההלוצי" הוא „הלוח שבשדרה של תנועת שהורוננו". תפקידיו של כוח זה עוד יגדלו, כי „כל מה שהאפשרויות גדולות יותר, כן נדרשים יותר מאמצים כיבושיים, הלוציות משקית וחלוציות תרבותית וחלוציות מדינית". גם המפתח לשידוד מערכות בגורמים הפוליטיים — הוא בכוח הלוצי זה ובמידת עליתו... ועם פרסום „הספר הלבן", משהכחנו על אי-כניעה והעמדנו על ההכרח „לחנך את עצמנו ואת תנועתנו ואת הישוב כולו לאי-כניעה, למעשים אשר יגלמו את אי-הכניעה ויגבירו את כוחנו לבלתי-הכנעה", היה ברור לב. כ. כי „הנושא הטבעי של מלחמת ישראל על קיומו הוא היהודי שקוראים לו פליט". „על פני הימים נטושים נושאי הדגל של צרת היהודים, — הפליט היהודי יוצא בראש המערכה וכולנו חייבים לצאת בצבאותיו" (תרצ"ט). הפליט היהודי — ביחד עם הישוב, שהרי אם משטר ה„ספר הלבן" והסטאטוס הפוליטי שלו יעמדו בעינם, ברור, ש„אין לישוב, בתור ישוב, תקוה לחיים", ואף „אין להניח שהישוב, ובפרט תנועת הפועלים, שהיא חוט השדרה של הישוב, יוכלו להשלים עם זה שתקנתו האבד", ואז „צפויה לו היאבקות כזאת כאשר היתה לנו בימי החשמונאים".

ו

יחידות הווייתנו ועצמאות דרכנו. ה„הישות" הזאת הנושאת את תנועתנו, שעליה הננו נשענים ובה הננו נאחזים — ממשותה היא בנו, בתוכנו, ברצון החיים שלנו, כוחה הוא באותו רצון המפעם בקרבנו „לחיות בתוך עצמנו כמו שהננו". ב„רצון חיים" מהפכני זה כשהוא „מתגלה בריכוז כל הכחות, כוחות הנפש והמחשבה, באימוץ כוחות החיים ומיצויים לעומ" קם, גלום כוח חברתי רב ומרץ מהפכני עצום אצור בו, יש בו כדי לשנות את פני החברה ולהוות יסודות-אמת למשטר חיים אחר, אולם דבר זה ניתן להיעשות רק אם ה„אידיאה המדינית" של תנועת השהרור שלנו יהיה לה שלטון מלא בחיינו, רק שלטונה של ה„אידיאה המרכזית" בחיינו יוצר אפשרות הישופה של ה„הישות הממשית" שבנו, של גילוי הכוחות הגנויים שבנו, שיוכלו להתגבר על כל המכשולים המרובים מבית ומחוץ. תנועתנו היא מראשיתה ביטוי ל„רצון חיים" מהפכני זה, בזה יחידותה, ה„ציונות הסוציאליסטית התחילה כאחת התנועות המהפכניות שבדור" היא „העיזה לחשוב בעצמה

להכרעה: כיבוש נפש העם. ואין דרך לכיבוש נפש העם אלא — על ידי הגשמה אישית. עוד בימים הראשונים לבואו לארץ כתב בו כו: „אישים דרושים לנו — שנשמחם תמצא כאן אחיזה, ידיהם — סדק, לבם — חיות. המה יבנו את חייהם, והמה יבנו את הארץ“. הודהות שלמה זו בחיי יום יום „היא היא הגוברת היילים ומחוללת את המהפכה האמיתית“ (תרפ"ו). — והגשמה אישית זו אמתי-המידה שלה היא אמתי-הבנין. אמנם, מועטים אנו, אולם לא רק המספר קובע. במהפכה הרבה תלוי באנרגיה המהפכנית: וזו מצויה בחיינו בשפע. ביטויה הוא האנרגיה החלוצית, זו ש„מביאה את עצמה לא"י ובנינה“, — וכבר הוב" או הדברים קודם: „כל מה שהאפשרויות גדולות יותר, כן נדרשים יותר מאמצים כיבושיים, חלוציות משקית וחלוציות תרבותית וחלוציות פור-ליטית“. עברנו כברת-דרך הגונה במהפכה שלנו, ויש בה לעודד ולאמץ. מאסנו ב„אידיאולוגיה הלאומית הסורוגאטית שאינה רוצה בטמיעה ואינה מאמינה בגאולה“. אין אנו יכולים לסבול אותה „משיחיות כוזבת, המתימרת להשיג הכל באפסיד ובשופרות של תרועה“ — מתוך העדר „כל חוש לכוח של ממש וליצירה של ממש“. המהפכה שלנו היא מהפכה של בנין, והיא הראתה את כוחה. התחלנו ב„כיבוש העבודה“, לאמיתו של דבר „כניסה לעבודה“. היחידים היו לרבים, לכלל. והוא היה לכוח עולה, ל„ישוב עובד“. העלינו את ה„ישוב העובד“ ל„ראש פנה בעבודה הישוב“, ודרשנו שהאומה תתן ל„עובד את האדמה“. נבואתנו ל„תקופה חדשה ביחס העם אל הקרן הקיימת“, אם זו תתמסר „לגאולת הקרקע ומסירתו לרשות העובד“, נתקיימה בשל-מות. דרכנו ברורה. איש לא יקח את מקומנו כציונות. „אם אנחנו בעצמנו לא נעזוב אותנו, וקיימת סכנה זו. תנאי הכרחי ל„מהפכה של בנין“ היא „אחדות של יצירה“ — או „אחדות העבודה“. „יציאת מצרים“ כ„דרך חיים ופעולה“ אינה אפשרית בלי „מכסימום של כוח“, ו„מכסי-מום של כוח“ תנאי קודם לו „מכסימום של איחוד“. אנו זקוקים ל„אתדות מגשימה היוצקת את החזון לתוך העשייה היומיומית“, לפיכך התנועה „חייבת לבקש בלי הרף דרכי איחוד, רעיוני ופוליטי, לכל מתנה העבודה, אשר קרקע ציוני וסוציאליסטי משותף לו“. בזאת תיבתן, זוהי שאלת חיים לה. והואיל וארץ-ישראל גדלה עם העליה, הרי תהליך התמוגגותם של „הכוחות

לשדד מערכות ולקרוע כמה גזרידין של ההיסטוריה“.

יחידות הויתנו היא שקבעה גם את עצמאות דרכנו. „באנו הנה כנושאי התחיה הלאומית“, אבל באנו כיחידים, כיחידים חדורים הרגשת יעוד ושליחות. אבל את השליחות התחלנו מעצ-מנו. היינו מהפכנים מועטים שהתחילו את המהפ-כה מעצמם, מגפשמם. משענתם היחידה היו הם וחייהם. נאמנותם לעצמם, שמירתם על עצמאותם הרוחנית מתוך ראיית-אמת של יחידות היותם, והיחידים זכו לרבות, זכו לדור שקמו בו ליהדות, „כוחות אקטיביים, חדורים בנגעוטים ובמסירות נפש לארץ-ישראל לקשור בה את חייהם“ (תרפ"ו). שההיסטוריה שלנו עוד לא ראתה כמר-הם, הדור יצא לדרך כדי לשלב את עצמו עם כל „הששלת ההיסטורית“, „לדלות מאוצרות הרוח של האומה“ ולחדש את החוט המאחד את המחשבה הציבורית והנהגתה עם „חיי התרבות העצמיים של האומה“. תנועת-העבודה שלא סתה מעצמאות דרכה המותנית ביחידות הויתנו הלאומית נכנסת בזאת לתוך-תוכם של הייה ההיסטוריים של האומה.

ז

מהפכה של בנין ואחדות של יצירה. ה. המהפכה התחילה ב„רצון החיים המהפכני“ של היחיד, והיא סללה לה דרך משלה. זוהי „מהפכה של בנין“, שבתוקף תהליך היצירה שלה היא בונה לא רק את הארץ, אלא את האדם, החברה, את האומה ואת המדינה. הדבר הוא פשוט, כמעט אלמנטרי; כבר הגדירו ברנר: „עם שחיו מפולה עושה את מהפכתו על ידי בנייה“ — ומשום כך היתה נקודת המוצא של הציונות הסוציאליסטית „היות התוצרת הלאומית“; כי הציונות היא ש„גרמה לסוציאליזם שלנו שיהא מן הרגע הרא-שון יצרני“, שהרי „קיבלנו על עצמנו להיות נושאי המהפכה העברית, הממשית, בניגוד למדרי-ניות האורירית והפספטנית“ — וה„ממשות“ הזאת נתגלתה לנו ביחיד המגשים, המנהה את עצמו ואת חיו עם המהפכה. „כל תנועתנו אינה קיימת אלא בכוח הצטרפות פרטים לידי כלל יוצר“ ומכאן סימנה המובהק והנאמן של המהפכה שלנו — כוח הבנין האצור בה. הוא המכריע. „הציונות לא התבססה מעולם על כוח הקליטה שבעין של הארץ, אלא על כוח הקליטה הגנוז שבה והטעון גילויו על ידי העם“, ומשום כך „הקונסטרוקטיביזם המהפכני הוא טבוע באפיה של תנועתנו“, והוא שבחר את הדרך היחידה

לא קטן. עוד בשנת תר"פ הדגיש, כי כוחו של „ישוב צעיר וקטן זה“ הוא במה שיש לו חוט-שדרה משלו. שהרי „תכונות מיוחדות, לאומיות-אנושיות, מגיעות בישוב זה לידי התרכוז והתגבשות ומתרוממות להיות בקרבו לכוח פועל, לציון מניע“. ועוד: „בישוב דל זה מתפתחת הרגשה דקה למדי לכל גילויי השפלה ושעבוד, מתגלה אומץ-רוח, חוסר סבלנות, דחי-קתהקץ — בקיצור תכונות נפש רבולוציוניות“. ומאז לא הדל ב. כ. מלעמוד על משמר „חוט-השדרה“ של הישוב. „אין המדיניות הבריטית נכבשת על ידי מה שלוחשים על אזנה דברי אהבה ערב ובוקר“. לא רק אין בזה מן המועיל. סכנה גדולה צפויה לנו לעצמנו מכל השיטה הזאת. אנו עלולים להפסיד על ידה את הישות הממשית“ היחידה שלנו: נכונותנו הנפשית, עוז רוחנו. אנו עלולים להפסיד את כל המערכה על ידי „חוסר אמונה וחוסר רצון ואהבת הנחות והשלוח“. בודאי, „עלינו להיות כוח“, אבל אין כוח גדל „מתוך תנאים טובים ומפנקים“. וב. כ. כמעט נכון „לברך על הרעה“ ולציין בסיפוק את העובדה, „שהשלטון הבריטי לא הרבה לפנק“ אותנו. אפשר וצדקה היא שעשה עמנו שר האומה, שהעמיד אותנו בעוד מועד על הסכנות הגדולות הצפויות לנו, שעלינו „להתיי כונן לקראתן“ לבל „נפגוש אותן כשאנו בלתי מוכנים“. ומבחינה זו אין ספק בלבנו, ש„הפורענות בארץ היתה לנו לבית-ספר אכזרי, אך גם מועיל“. דוקא בשנות הפורענות „גדל כוחנו הרבה“. מכל מקום, הוא „גדול רב יתר מאשר חושבת הרשות המקומית, מאשר חושבים רבים מבינינו“. אף על פי שכוחנו ואפשרויות ההגנה שלנו עוד רחוקים מכל התאמה לעוצם הסכנות האורבות לנו. עיניו פקוחות ומבטו בהיר וצלול. „העניינים בעולם הולכים ומחמירים ואין לנו על מי לסמוך שיעמוד לנו בצר“. בעית ההגנה מחמירה. והיקפה גדל: „אנחנו כבר ניצבים בפני שאלה של הגנת הארץ מן היבשה, מן הים ומן האויר“. שנים רבות הוא „רואה את הסיוט של אוירונים מעיראק“ פושטים על הארץ, והישוב פתוח ופרוץ לכל אויב; והוא רואה „סכנת בלוקדה והרעבה“ אשר „אין אנו דואגים לה“. ואולם אף בימים אלה אין הוא פוסק מהדגיש כי בסופו של דבר עיקר כוחנו הוא בנו, בעוז רוחנו ובכוננותנו הנפשית לעמוד בשער על נפשנו. אל דמי ואל פחד. „גם כשחרב חדה מונפה על צוארנו — לא נרכיז את ראשינו לא

הנמצאים בארץ עם אלה הבאים מחדש“ הוא תהליך של „התחדשות והתאזרות יומיום“. רק בדרך זו נוכל „לקיים את התנועה ולשמור על שלימותה ועל כוח יצירתה“. כי כל „איחוד דורש תנועה, התעוררות, תסיסה פנימית בתוך הציבור“ המכוונת לבנין, למפעל, לתקומת העם. כי זה „סודה של כל תנועת שחרור גדולה וגואלת“, שהיא מוליכה מן ההתפוררות אל ההתלכדות, מן הפרט הנפרד אל הפרט החי כחלק מן האור-גניזם החברתי. שומה עלינו משום כך „למצוא דרכים אל כל שבט יהודי באשר הוא ולהבקיע חומות באשר הן“. ומי שבא לפורר, לפלג, הרי הוא עם כל ה„מליצה המהפכנית“ שלו במתנה מתנגדיה של המהפכה שלנו, ומוסיף מכשולים ומחסומים חדשים בדרך „יציאת מצרים ותקומת ישראל“. בדרך בנינה של החברה החדשה הצריכה להיבנות על אשיות חדשות. הוא מערער את יסודות הבנין, ונוסף גם הוא על שונאינו...

ת

ספקנות של פחד ואמונה של אומץ-לב. דומני, שמכל דבריו של ב. כ. דברים שבהסברה ושבתוראת-דרך, השנונים והעמוקים ביותר הם אלה שהונחו ביסוד המאבק שלנו. החל מראשית שלטון המנדט, הדורים הם בהדגשת הניגוד בין „חכמת החיים“ של „אשרי אדם מפחד תמיד“ ובין „הכרח של נחשוניות“, „חכמת החשבון“ של הפיכחים והמתונים המתכננים תכניות של ויתורים ופייסנות, ונכונים „לתת את עצמנו לשלל“, אינה בעצם אלא אחד הלבושים של ה„פחד“ שגם הוא, כמו הרצון, רשאי לשם הכבוד של „אבי הרעיונות“. אין עצה ותבונה לאותם „החכמים והנכונים“, אחווי הפחד, בבית ישראל, אשר אף בשנות האימה של המלחמה השנייה לא למדו כלום ולא שכחו כלום: אין להם תבונה ולא יושר, לא עוז לב ולא נאמנות כדי לדרוש בכל תוקף משפט לעמם. נכונים הם תמיד לזותר, ל„התפייס“ על חשבון עמם. חוששים הם תמיד להפסיד את „ידידותם“ של ה„ידידים“ שלנו, אם יתבעו צדק לעמם ויהיו „טרדנים“ בעמידתם על זכותם ומשפטם. זה גם „לא נאה“, גם לא כדאי, סוף כל סוף, מה אנו, מה כוחנו? ב„פחד“ זה ראה ב. כ. אחת הסכנות הפנימיות הרציניות ביותר. כי ראשית כל תבוסה: „אי-אמון לעצמנו, אי-החשבה של מה שאנו עושים ויכולים לעשות בעצמנו“. בודאי, חלשים אנו וכוחנו דל, אבל אין לזלזל כלל וכלל ב„ישות הממשית“ שלנו. יש לה משקל ומשקל

חברה מלכדת ומגבשת. ועל כן: בראשית היה האדם. כאן מקור כוחה של התנועה. ראשית "ישותה הממשית", היחידה, היתה הנפש. אבל עניינה זה היה גם מקור עשרה. "בזה היה כוחה של תנועתנו ובה נבדלה, גם בנקודת-מוצאה וגם בגורל חייה, מכמה תנועות קרובות לה"; היא "ראתה את האדם כעיקר. האמינה באדם, החשיבה את אפיו, את כוחו היוצר, הוקירה את חירותו, את חופש מחשבתו, את חיפושיו ולבטיו..." "כל מה שיצרה תנועתנו לא יצרה אלא בכוחו של החבר, בכוח צרכיו הנפשיים, בכוח עצמאותו הרוחנית, בכוח הכרעתו". היחיד הוא מקור כוחם של הרבים. "כוחה של ההסתדרות הוא במידה שהיא חיה בהכרת חבריה, במידה שהיא מרכזת את האמון ואת האהבה ואת התקוות של חבריה", ומאידיך עילוי של היחיד בא מתוך הרגשת יעוד ושליחות, המביאה לשיתוף פעולה עם הרבים מתוך קירוב לבבות, מתוך "התעוררות עלאה המעלה את היחיד ואת הציבור", ומשום כך "כל כיבוש חיצוני הוא פרי הנצחון הפנימי שלנו בתוך עבודתנו".

ורבה וגדולה היתה אמונתו של ב. כ. באדם בישראל. "הרכוש האנושי שלנו גדול ועצום", ולא זו בלבד, ש"עוד לא אבד היחיד בישראל המוכן לתת נפשו על הגשמת הצינונות", אלא אנו עדים לכך, ש"אותם הדברים שנחשבים למעשי גבורה אינם עוד ענינם של אודים מוצלים מאש", אלא הולכים ונעשים לנחלת הרבים. בזאת גדולתה של תנועתנו: בעובד היהודי, ההולך "חלוץ בראש העם", השואף "לגלם בחייו את מיטב רוחו של העם"; ובעצמתו וכוחו של צירוף זה של "יחיד ורבים", "לגלות בקרבנו את כל האוצרות הגנוזים", כי זקוקים אנו ל"אוצרות של רצון, השכלה ומחשבה בתיחורין". החברה החדשה המתוקנת שנוצרה ומתהווה בארץ אינה "תכנית" סוציאליסטית, אלא תוצאה אורגנית של צירוף מופלא זה של "יחידים מגשימים" שהפכו לרבים ויצקו בדפוסים-חיים חברתיים את "רצון החיים המהפכני" שלהם ואת "הכרתי-החיים הנחשונים" של דורם. צירוף מופלא זה מייחד את תנועתנו לא רק כביטוי ל"אידיאה המרכזית של ההיסטוריה העברית החדשה", ומורים לתוכה את "המון בית ישראל"; הוא הוא שנוטע בנו אמונה ובטחון, כי "תנועתנו נוצרה לגדולות", כי "מבחינה זו תנועת הפועלים בארץ-ישראל אין דומה לה בעולם".

נכבוש את פנינו בקרקע". כי "מי שכורע תחת המכות הראשונות אין לו תקווה", ואסונו של העולם הוא לא בזה שהיטלר גבר, אלא בזה שהעולם נכנע בפניו. הסמל שלנו צריך להיות: "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה"! בפסוק זה גלומה תמציתה של כל מלחמת-הקיום של ישראל במערכת-הדורות. פסוק זה צריך לשמש סמל לדור וגם תכנית לפעולה. יש כאן שיטה של התנגדות. "גם כשהעולם כולו מקבל את מרותו של המן אין אנחנו כורעים ומשתחוים לו".

המאבק יהיה קשה וממושך. עלינו לגייס לא רק את "כל הנסיון הצבאי והאירגוני שהחיל העברי רכש לו בשנות שירותו; עלינו להתכונן לא רק לשורה של מערכות, וללמוד לא "להביט אחורנית", אלא ברגע שהפסדנו מערכה — להפוך למערכה חדשה". עלינו ליצור משהו של אי-כניעה: "חיים של אי-כניעה, עליה של אי-כניעה, התגוננות של אי-כניעה", והביטוי הנאמן ביותר של שיטה "אי הכניעה" צריכה להיות העליה!

הוא בטוח בנצחוננו, מאמין ובטוח. רק בתנאי אחד: אם נעמוד באומץ לב בשער. כי "אי אפשר להכשיל עליית המונים אל אחיהם אשר לחוף ים ישכוננו. הנופלים יפלו והמחנה יעבור ויגיע!" — ו"מי שיוודע לעמוד על נפשו ולגייס את כל כוחותיו ואת כל קשיות ערפו ואת אמונתו בעצמו ובצדקתו ובעתידו — תקוה לו לעמוד במערכה, וגם לנצח". — "עלה נעלה וגם יכול נוכל!"

ט

עילוי של היחיד ותיקונם של הרבים. ה"ישות הממשית" הראשונה שלנו הוא היחיד, "האדם העובד מישראל המבקש את חירותו ואת חירות עמו", היוצק את "רצון החיים המהפכני" שלו לדפוסים-חיים איתנים, שבהם הוא מראה את כשרו הרב בהגשמה אישית יום יום ושעה שעה. להטיצירתו ועצמת אמונתו, אומץ-לבו וקשיות-ערפו — הם הנשק העיקרי שלנו. החברה החדשה שנוצרת והולכת בארץ מלמטה נוצרה. ביסודה היה היחיד. המציאות: מהפכה מתוך בנין, אשר מהפכניה-יבוגיה חיים בתנאים שווים, אשר תשוקה אחת הביאה אותם הלום, לשון אחת בפיהם, ואויר אחד, אויר הארץ ואויר העבודה, אופף אותם, אשר אותן הדאגות ואותן הבעיות מטרידות אותם, אנשים כאלה לא יכלו לא להתלכד, לא להצטרף לחברה חדשה.